

BEGRAAFPLAATS DILBEEK

d'Arconatistraat

Opening op 1 mei 1928

Het ommuurde kerkhof rond de Sint-Ambrosiuskerk kampte vanwege zijn ligging in het centrum en de groei van de bevolking met plaatsgebrek. In 1924 werd er daarom grond aangekocht in de Stationsstraat.

Het verhaal begon veelbelovend, toen architect Henry Lacoste werd aangetrokken. Om budgettaire redenen werd een vereenvoudigde opzet gerealiseerd. In 1927 startte de gelijkmaking van de grond, de aanleg van paden, de plaatsing van een metalen afsluiting met haag en een wachtkelder (een tijdelijke kelder), alsook de bouw van het huis van de grafmaker naar een ontwerp van Lucien Haeck (afgebroken in 2019).

Het is niet duidelijk op welke manier de toegang in 1928 was vormgegeven. Het ontwerp van de huidige poort dateert uit 1953.

Op 1 mei 1928 werd de begraafplaats officieel geopend. Joseph Neufkens-Crabbe († Brussel 28-4-1928) werd er als eerste begraven op 1 mei 1928, in een eeuwige vergunning op volle aarde (DIL3C6). Zijn echtgenote was reeds in 1924 overleden en ze werd met het grafteken overgebracht van het oude kerkhof naar het graf van haar echtgenoot.

De oudste graftekens die zijn overgebracht verwijzen naar welstellende Brusselaars die Dilbeek als rustplaats verkozen, omdat ze de gewijde grond van een kerkhof verkozen, en/of vanwege de band met het landelijke Dilbeek.

Uitbreidingen

Al snel bleek de begraafplaats te klein en in 1933, vijf jaar na de opening, kocht de gemeente een tweede stuk grond aan. De definitieve aanleg liet nog een tiental jaren op zich wachten.

In 1946 kocht de gemeente voor een derde maal grond aan van de kerkfabriek van Sint-Rombaut te Mechelen. Dit was zogenaamd om te anticiperen op de groeiende nood aan plaats, maar in feite werd een deel van deze percelen aangewend voor de Joodse begraafplaats, de rest bleef ongebruikt.

In 1972 werden stukken grond aangekocht van Isabelle 't Kint. Een deel daarvan werd aangelegd in 1989, en een stuk werd in 1996 aangekocht door de Israëlische gemeenschap om een nieuw Joods perk in te richten. De niet gebruikte gronden zijn nu onderdeel van het natuurdomein Wolfspuutten en een stuk is in gebruik als voetbalterrein.

Waarde van de begraafplaats

De begraafplaats van Dilbeek is uitzonderlijk. Bij het ontstaan en de latere uitbreiding waren hoog aangeschreven ontwerpers betrokken. Het is de enige begraafplaats in Vlaanderen waarbij architect Henry Lacoste (1885-1968) bij de aanleg als ontwerper was aangesteld. De eerste uitbreiding gebeurde naar inzicht van de modernistisch landschapsarchitect Jean Canneel-Claes (1909-1989), van wie amper realisaties zijn bewaard. Hun inbreng is nog steeds tastbaar aanwezig in het huidige beeld van deze tuinbegraafplaats.

De term tuinbegraafplaats is terecht, want er bestaat een bijzonder evenwicht tussen de groene structuren en de inplanting van waardevolle graftekens.

De dominantie van monumentale graftekens is opvallend, zeker gezien het in oorsprong landelijke kader. De oudste grafvergunningen werden veelal aangekocht door Brusselaars, die Dilbeek verkozen boven de eigen stedelijke begraafplaats. Daardoor werden de heersende stedelijke funeraire trends hier onmiddellijk geïntroduceerd, wat niet in verhouding stond met het op dat ogenblik nog dorpse karakter van Dilbeek. De 19de-eeuwse graven, die overgebracht zijn van het oude kerkhof aan de Ambrosiuskerk, illustreren dit proces en geven een zekere 'grandeur' aan het geheel..

Bijzondere gehelen

Graftekens van zusters de 'Dames de Marie' uit Brussel

De 'Dames de Marie', een zusterorde uit Brussel, verkoos een graf op het gewijde Sint-Ambrosiuskerkhof van Dilbeek boven een plek op een stedelijke begraafplaats. Later kregen deze zusters een gehele rij op de nieuwe begraafplaats (DIL4A50 tot DIL4A72). Tussen de 23 identieke kruisjes met telkens 3 namen staat een hoger model met het bijkomend opschrift 'SEPULTURE DES DAMES DE MARIE', een bronzen kruisbeeld en de letters MJM (schietgebed 'Jezus Maria Jozef'). Moeder overste Emmanuel werd in 1953 als eerste op deze rij begraven, de laatste zuster in 1983. Bovendien zijn 6 zusters die einde 19de eeuw stierven overgebracht van het oude kerkhof naar deze rij, onder meer Philomène Rapaille, 'religieuse rue de Marais 23 Bruxelles', in 1892 begraven in de 'grille van de Dames de Marie'.

Militair ereperk

In mei 1938 besloot de gemeenteraad om een militair ereperk aan te leggen mét uniforme gedenktekens. Einde 1944 kregen nabestaanden van gesneuvelden en oud-strijders het aanbod om het stoffelijke overschot te laten overbrengen naar het pas aangelegde ereperk. Zeker 39 graven werden verplaatst.

Zowel 'soldaten' als een 'kolonel' liggen hier zij aan zij op strakke rijen. De graven waren in aanvang getooid met houten kruisen, later vervangen door kruisen in blauwe hardsteen met de Belgische driekleur. Op de oudste rijen liggen 1 gesneuvelde WOI en 6 gesneuvelden WOII (5 gestorven in mei 1940).

Gesneuvelde Adelin Moeremans d'Emaus (DIL6D1) lag sinds 1918 begraven in de familiekelder op het oude kerkhof van Dilbeek. Na de opening van de nieuwe begraafplaats zijn alle stoffelijke resten samen met het grafteken overgebracht naar de hoofdlaan. In 1944, werd hij overgebracht naar het militair ereperk. Hij is dus driemaal begraven!

Het gietijzeren kruisbeeld op het uiteinde van de hoofdas is mogelijk reeds voor 1944 op deze begraafplaats geplaatst en bij de uitbreiding verplaatst naar de huidige locatie.

Kinderperk

Het kinderperk is niet afgebakend, maar goed herkenbaar aan de miniatuurgraven, het gebruik van de kleuren wit en lichtblauw en van porseleinen engelenbeeldjes. Het oudste nog bestaande kindergraf (DIL5P14) is van Yvonne Rampelbergs (1924-1927). Het werd als enige overgebracht van het oude kerkhof. De overige kindergraven dateren van 1942 en later.

Sinds 2016 biedt een sterrenzuil troost aan ouders van wie het kindje nooit geleefd heeft.

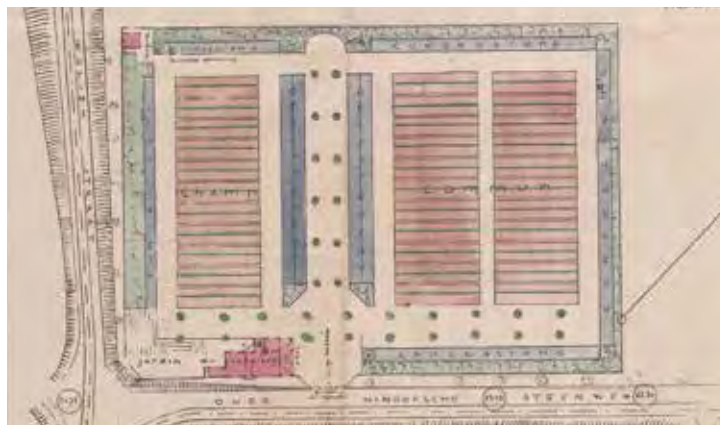
Architect Henry Lacoste (1885-1968)

De huidige uitstraling van de gemeentelijke begraafplaats van Dilbeek is te danken aan de invloed van architect Henry Lacoste. Hoewel de meeste van zijn ontwerpen voor deze begraafplaats niet zijn uitgevoerd, is zijn basisconcept wel opgevolgd.

Henry Lacoste was een opmerkelijk architect, bekend om zijn eigenzinnige projecten voor sanatoria, kerken, woningen, graf- en gedenktekens en begraafplaatsen, die werden gerealiseerd of nog steeds interessant zijn als denkoefening.

Net toen in maart 1924 grond was aangekocht voor de nieuwe begraafplaats, was Lacoste als ontwerper betrokken bij het omvormen van het kasteeldomein de Viron tot een gemeentelijk park. Het was een opportuniteit om het talent van Lacoste in te zetten bij het vormgeven van de nieuwe begraafplaats. In het palmares van Lacoste wordt deze begraafplaats niet vermeld.

Een ruwetekening schetst de visie die in alle ontwerpen wordt aangehouden. Een strook aan de straatkant is voorzien voor groen en nutsgebouwen, wat voor een buffer met de straat zorgt. De centrale hoofdlaan zorgt voor de opdeling in twee perken. De randen van de perken zijn voorzien voor eeuwige vergunningen, de zone binnenin is voorbehouden voor graven op gewone grond. Het geheel is voorgesteld als een tuinbegraafplaats, met hagen en bomen, die door hun inplanting structuur en ritme brengen. Deze strakke structuur, met diverse zones per categorie van graven, had ook invloed op het reglement, waarvoor Lacoste een voorbeeld bezorgde.

*Voorontwerp van
5 augustus 1925
gesigneerd Henry
Lacoste.*

Voorontwerp uitbreiding van de begraafplaats, inclusief militair ereperk, gesigneerd door Jean Canneel (15 januari 1942)

Landschapsarchitect Jean Canneel-Claes (1909-1989)

Na de belofte van een militair ereperk (GR 10 mei 1938) was enige creativiteit nodig om dit overtuigend te integreren in het dambordpatroon van de begraafplaats. Het voorstel van de gemeente stond letterlijk haaks op de basisvisie van Lacoste. Zo zou de toegang worden verlegd naar de hoek van de begraafplaats en werden schuine assen voorzien. Daarom werd deze studie verworpen door het Commissariaat Generaal voor 's Lands Wederopbouw (C.G.L.W.), de subsidiërende instantie. Jean Canneel-Claes (1909-1989) was een toonaangevend modernistisch landschapsarchitect. Tijdens WOII introduceerde hij, via het C.G.L.W., moderne ideeën over architectuur en stedenbouw. Hij leverde in 1942 een alternatief voorontwerp voor de uitbreiding van de begraafplaats. Dit ontwerp bouwde verder op het basisidee van Henry Lacoste. Ir. Raphael Verwilghen, de directeur-generaal van C.G.L.W, gaf opdracht aan de gemeente om dat voorontwerp nauwgezet op te volgen.

Uiteindelijk betekende de toevoeging van het centrale ereperk een meerwaarde. Door het inbrengen van de strakke rijen uniforme kruisjes op de hoofdas van de begraafplaats ontstond een karakteristieke dynamiek.

Omdat niet alles tegelijk kon worden gerealiseerd, werd door gemeentelijk architect Albert De Zangré in april 1943 een verdelingsplan opgemaakt met de toekomstvisie op korte termijn. Dit plan volgde getrouw het voorontwerp van Canneel.

Eeuwige concessies

De gemeente Dilbeek heeft samen met de Intergemeentelijke Erfgoeddienst ZENDER en de hulp van vrijwilligers een beheerplan voor deze begraafplaats geschreven, waarin de historiek, de inventarisatie en een lijst met waardevolle graven is opgenomen.

Een concessie is een aangekochte rustplaats op een begraafplaats voor een bepaalde termijn. De federale overheid besliste in 1971 om de eeuwigdurende concessies om te zetten naar 50-jarige concessies, die evenwel kosteloos kunnen verlengd worden. Deze periode van 50 jaar loopt nu ten einde. Worden concessies niet vernieuwd, dan wordt het grafteken eigendom van de gemeente Dilbeek. Afhankelijk van de erfgoedwaarde, kan de gemeente beslissen om deze graftekens te behouden of te verwijderen, om zo plaats te maken voor een nieuwe invulling.

Colofon

Initiatief van de gemeente Dilbeek, herdruk door Cultuurraad Dilbeek.

Tekst: Anne-Mie Havermans

Redactie: Anne-Mie Havermans, Kathleen Leys

Fotografie: Aurelie Flamant (individuele graven), beeldbank Dilbeek

Vormgeving: www.beodesign.be

Verantwoordelijke uitgever: Willy Segers, Gemeenteplein 1, 1700 Dilbeek

Gemeente Dilbeek – Stroom Vrije Tijd, Team Kunsten
d'Arconatistraat 1, 1700 Dilbeek – kunsten@dilbeek.be

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand en/of openbaar gemaakt in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of op enige andere manier zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Bronnen:

'd'Arconatibegraafplaats (Dilbeek), een onderzoek op weg naar een onderbouwde toekomstvisie', ongepubliceerde studie opgemaakt in 2021 door Anne-Mie Havermans, in dienst van IOED ZENDER. Gemeentelijk archief Dilbeek (GAD): Dozen 645, 670, 1016, 1017, 1023, 1024, begraafboeken Familiekunde Dilbeek vzw